

Lähteet

MÄNTYNEN, ANNE – SHORE – SOLIN, ANNA (toim.) 2006: *Genre – tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE

2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

POPS 2004 = Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf.

Vino pino hakuteoksia

Eija-Riitta Grönros, Minna Haapanen, Tarja Riitta Heinonen, Leena Joki, Liisa Nuutinen, Riitta Eronen, Ritva Korhonen, Tiina Manni-Lindqvist, Outi Lehtinen & Jari Vihtari (toim.): *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu- ja 166. Verkkoversio. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus & Kielikone 2012.

ISBN 978-952-5446-68-5.

Eija-Riitta Grönros, Minna Haapanen, Tarja Riitta Heinonen, Leena Joki, Riina Klemettinen, Liisa Nuutinen, Marjatta Vilkamaa-Viitala, Riitta Eronen, Outi Lehtinen & Jari Vihtari (toim.): *Kielitoimiston sanakirja. Osat 1–3. 3.*, uudistettu painos. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu- ja 171. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2012. 2185 s. ISBN 978-952-5446-76-0.

Salli Kankaanpää, Elina Heikkilä, Riitta Korhonen, Sari Maamies & Aino Piehl (toim.): *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas*. 10., uudistettu ja korjattu painos. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu- ja 171. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2012. 277 s. ISBN 978-952-5446-75-3.

Vuonna 2012 ilmestyi uudistettu versio sekä painetusta että sähköisestä *Kielitoimiston sanakirjasta*. Sähköinen sanakirja on saatavilla internet- ja intranetversiona, ja siihen sisältyy painetusta sanakirjasta

puuttuva Asutusnimihakemisto. Marraskuusta 2014 lähtien internetversio on ollut vapaasti käytettävissä osoitteessa www.kielitoimistonsanakirja.fi.¹ Kokonaisuutta täydentää samana vuonna ilmestynyt uudistettu *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas*, joka sekin on saatavilla sekä sähköisesti että painettuna. Hakuteoskokonaisuutta toimittamassa on ollut iso joukko eri alojen asiantuntijoita Kotimaisten kielten keskukselta. Tässä arvioissa pyrin tarkastelemaan hakuteoksia sekä niiden muodostamana kokonaisuutena että yksitellen. Pääpaino on sähköisen ja painetun version käytettävyyden erityispiirteissä ja käytettävyyden vertailussa.

Kielitoimiston sanakirja julkaistiin alun perin sähköisenä versiona: ensimmäisen kerran se ilmestyi jo vuonna 2004 Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Kielikone Oy:n yhteistyössä julkaisemana maksullisena verkkojulkaisuna ja cd-romina. Päivitetyt versiot sanakirjasta julkaistiin vuosina 2008 ja 2012. Painettu *Kielitoimiston sanakirja* perustuu sähköiseen versioon, ja sen ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 2006. Sekä painettu että sähköinen sanakirja pohjautuvat laa-

---

1. Koska avoin versio julkaistiin siinä vaiheessa, kun tämä kirja-arvio oli jo menossa painettavaksi, en ole valitettavasti pystynyt huomioimaan sitä arvioissani.

jaan nykysuomen sana-arkistoon ja tietokantaan, jota ylläpitää ja kartuttaa Kotimaisten kielten keskus. Samaa tietokantaa hyödyntäen on aiemmin koottu painettu *Suomen kielen perussanakirja* (1990–1994) ja sähköinen *CD-Perussanakirja* (1997), ja *Kielitoimiston sanakirja* onkin niiden laajennettu ja uudistettu versio. (*Kielitoimiston sanakirja* 2012: V.)

Toimittajien mukaan *Kielitoimiston sanakirja* kuvaa suomen nykyisen yleiskielen keskeiset sanat. Niiden lisäksi mukaan on otettu myös harvinaisempia sanoja. (*Kielitoimiston sanakirja* 2012: V.) Hakusanoissa on myös erikoisalojen termit, arkikielisiä sanoja sekä joitakin yleisiä slangi- ja murre sanoja. Samat linjaukset koskevat sekä sähköistä että painettua sanakirjaa.

Sähköisessä MOT² *Kielitoimiston sanakirjassa* on esitetty oikeinkirjoituksen lisäksi sanoista paljon muutakin tietoa kuten sanojen nykymerkitykset, tyyllilajit ja käyttöyhteydet, ja siitä saa myös ajantasaista tietoa kielenhuollon suosituksista. Sanakirjan uusimmassa versiossa on yhteensä noin 100 000 hakusanaa, joista ilahduttavasti osa on 2000-luvulla syntyneitä tai käyttöön vakiintuneita uudissanoja (esim. *some*, *googlata/googlettaa*, *blogata*).

Sähköisessä sanakirjassa erillisenä osiona oleva Asutusnimihakemisto sisältää noin 21 000 suomalaista paikannimeä taivutustietoineen, ja siinä on huomioitu myös vuosien 2008–2011 kuntaliitokset. Asutusnimihakemistossa voi tavallisen nimihaun lisäksi tehdä kohdistettuja täsmähakuja vaikkapa tietyn kunnan paikannimiin. Hakemistosta saa myös selville, millä nimellä tietyllä paikkakunnalla asuvia kutsutaan.

Painettu *Kielitoimiston sanakirja* on kolmiosainen (A–K, L–R ja S–Ö). Haku-

sanojen lukumäärän kasvun lisäksi uudistettuun painokseen on muokattu ajantasaemmiksi noin 4 000:n edellisessä painoksessa esiintyneen sana-artikkelin tiedot.

Kielitoimiston oikeinkirjoitusoppaaseen on koottu Kielitoimiston esittämät suositukset suomen kielen oikeinkirjoituksesta. Oppaan ensimmäinen painos julkaistiin jo vuonna 2007, ja viimeisin painos on järjestyksessä kymmenes. Sitä on uudistettu ja korjattu sitten edellisen, vuonna 2009 julkaistun painoksen. Opas on toimittajien mukaan suunnattu kaikille kirjoittajille, ja siksi ohjeiden esitystapa on pyritty toteuttamaan mahdollisimman selkeästi ja välttämällä ehkä muille kuin lingvisteille hankalien kielioppitermien käyttöä. (*Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas* 2012: 14.)

Vertailussa sähköinen ja painettu sanakirja

Sähköinen MOT *Kielitoimiston sanakirja* on ulkoasultaan samanlainen kuin muutkin MOT-sanakirjat, mikä helpottaa varmasti monta sen käyttäjää.

Pääsivun yläosassa sijaitsevaa ”Tietoa sanakirjoista” -välilehteä napsauttamalla pääsee valikkoon, jossa vaihtoehtoina ovat MOT *Kielitoimiston sanakirja* ja MOT *Asutusnimihakemisto*. Sanakirjan linkkiä napsauttamalla näyttöön avautuu valikko, jossa on kolme päälukua: ”Johdanto”, ”Sanakirjan käyttö” ja ”Lisätietoa tekijänoikeuksista”. Otsikoiden alla olevien alaotsikoiden kautta pääsee tarkastelemaan alalukujen sisältöä tarkemmin. Esimerkiksi johdannon ensimmäisessä alaluvussa kerrotaan sanakirjan taustalla vaikuttavista ratkaisuksista, kuten siitä, että sanakirjaan on haluttu sisällyttää yleiskielen keskeisen sanaston lisäksi esimerkiksi vierassanoja, joidenkin erikoisalojen termit, arkikielisiä sanoja ja yleisesti käytettyjä slangi- ja murre sanoja. Sanakirjan käyttöä ohjeistavassa

---

2. MOT on Kielikone Oy:n kielipalveluiden tuotenimi. Kielipalveluihin kuuluu muun muassa digitaalisia sanakirjoja, joita käytetään paljon esimerkiksi yliopistoissa ja käännöstoimistoissa.

alaluvussa taas esitellään muun muassa sana-artikkelien esitystapa ja sisältö, käytetyt lyhenteet, sanakirjassa esiintyvien nominien, yhdysnominien, lyhenteiden ja verbien taivutustyyppit sekä astevaihtelun pääpiirteet.

Painetun *Kielitoimiston sanakirjan* ensimmäisen osan (A–K) alku noudattaa hyvin samanlaista rakennetta kuin sähköisen sanakirjan välilehti ”Tietoa sanakirjoista”; tosin esitetyt asiat on sähköisessä versiossa jaettu välilehdille eri järjestyksessä kuin painetussa. Painetussa sanakirjassa luvussa ”Ohjeita sanakirjan käyttäjälle” esitellään ensin numerointuna luettelona esimerkiksi kirjainlajit, hakusanan muoto ja ilmausten suositettavuus, minkä jälkeen on luettelo käteystyistä lyhenteistä. Tämän jälkeen esitellään suomen kielen taivutustyyppit ja astevaihtelu, ja vasta viimeisenä, juuri ennen hakemisto-osaa, on joitakin esimerkkejä sana-artikkelien rakenteesta. Sähköisessä versiossa lähdetään sen sijaan liikkeelle sana-artikkelien esitystavasta ja sisällöstä, esimerkin kautta. Kumpikin esitystapa on sinällään aivan toimiva, mutta olisi kuitenkin kiinnostavaa tietää, miksi painetussa ja sähköisessä versiossa on päädytty näin erilaisiin ratkaisuihin.

Sanojen hakeminen MOT-sanakirjasta tapahtuu kirjoittamalla haluttu sana hakusanakenttään. Hakutavan voi valita kolmesta vaihtoehdosta, joita ovat perushaku, lähihaku ja laajennettu haku. Esimerkiksi hakusanalla *ikä* perus- ja lähihaualla näyttöön avautuu samanlainen sana-artikkeli kuin painetussa sanakirjassa. Ainoa ero painettuun versioon on sähköisessä sanakirjassa lisänä oleva taivutustaulukko, jossa esitetään hakusanan taivutus yksikön ja monikon nominatiivissa, genetiivissä, partitiivissa ja illatiivissa. Sen sijaan laajennetussa haussa hyödynnetään tehokkaasti sähköisen sanakirjan erityispiirteitä: hakua käyttämällä pääsee käsiksi muihin sana-artikkeleihin, joiden esimerkeissä *ikä* esiintyy. Vastaava

toiminto olisi painetussa sanakirjassa lähes mahdoton toteuttaa.

Käyttäjä, joka on tottunut käyttämään muunkielisiä MOT-sanakirjoja, valitsee todennäköisesti mieluummin sähköisen kuin painetun sanakirjan. Tärkeimpänä syynä tähän on nähdäkseni MOT-sanakirjan vaivaton ja monipuolinen käyttö tietokoneella työskentelyn ohessa. Lisäksi, kuten edellä on mainittu, sähköiseen sanakirjaan kuuluu erillisenä osana Asutusnimihakemisto, jota ei ole liitetty painettuun sanakirjaan lainkaan. Tämä lienee perusteltu ratkaisu, sillä uusien kuntaliitosten myötä paikannimet saattavat muuttua melko usein, jolloin ne on helpompi päivittää sähköiseen kuin painettuun hakemistoon. Kirjoitustyössä tarvittavat haku-tekokset ovat sähköisinä myös kätevämmiin saatavilla, ja ne on siten helppo liittää luontevaksi osaksi kirjoitusprosessia.

Vertailussa sähköinen ja painettu oikeinkirjoitusopas

Sähköinen *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas* on liitetty erilliseksi osaksi MOT *Kielitoimiston sanakirjaa*, ja se löytyy MOT-sanakirjan ”Books”-välilehdeltä. Oppaan koko sisältö on jaettu selaa- ja hae-toimintojen alle. Selaa-toiminnolla opasta voi lukea aihe kerrallaan niin kuin kirjaa, kun taas hae-toiminnolla voi hakea yksittäistä asiaa. Sähköisen oikeinkirjoitusoppaan suurin puute käy ilmi erittäin nopeasti: sen koko sisältö avautuu yksittäisinä yhden sivun mittaisina pdf-tiedostoina, mikä hankaloittaa käyttöä huomattavasti. Oppaan sähköisessä versiossa ei siis ole onnistuttu hyödyntämään MOT-sanakirjan toimintaperiaatetta, ja tuloksena on vaikeasti käytettävä pdf-nippu. Sisältö sähköisessä oppaassa on miltei samanlainen kuin painetussa, mutta sivunumerot näiden kahden version välillä eivät ole yhtenäiset. Myös tämä on käyttäjän kannalta huono asia, sillä versioita on vaikea käyttää rinnakkain.

Hae-toiminnon käytössä on lisäksi suuria puutteita, jotka nousevat esiin seuraavan esimerkin kautta: Kirjoitin haku-sanaksi *ikä* ja oletin, että päätyisin sivulle, jolla tarkastellaan iän merkitsemiseen liittyviä oikeinkirjoitusseikkoja. Haun tuloksena oli kuitenkin pitkä luettelo sivuista, joista ensimmäisellä esitellään *niin ikään* -sanaparia aakkostuksen näkökulmasta (s. 25) ja toisella heittomerkin käyttöä *ikä*-sanana monikkomuodoissa (s. 61). Kolmannella sivulla (s. 69) osoitetaan, että *ikä* käsitellään ajanilmausten yhteydessä sivulla 37. Kuitenkaan sivu 37 ei ollut mukana haun tuottamassa sivuluettelossa, enkä saanut sitä näkyviin myöskään selaa-toiminnolla. (Painetussa oppaassa *ikä* käsitellään sivuilla 38 ja 105.)

Lyhyehkön mutta sitäkin turhauttavamman käyttökokemuksen perusteella oikeinkirjoitusoppaan sähköisestä versiosta ei ole haastamaan painettua opasta, joka on helpokäyttöinen ja selkeä sekä kooltaan mukavan pieni (13 x 21 cm). Oppaasta löytyy lyhyen selaamisen jälkeen säännöt tavallisimpiin oikeinkirjoituksen pulmiin, kuten yhdysmerkin ja pilkun käyttöön. Opas ei kuitenkaan tarjoa valmista vastausta kaikkiin kysymyksiin, vaan luettua pitää usein osata soveltaa käytäntöön. Oppaassa esimerkiksi neuvotaan, että sekä *äiti-lapsisuhde*, *äiti-lapsi-suhde* että *äidin ja lapsen suhde* ovat mahdollisia kirjoitusasuja (s. 251). Sen sijaan lingvistille usein tarpeellisen termin *äänne-kirjainvastaavuus* kirjoitusasua oppaassa ei esitellä, mutta vaihtoehdot ovat pääteltävissä sivun 251 esimerkkien perusteella.

Sanakirja vai oikeinkirjoitusopas?

Edellä olen arvioinut lyhyesti sekä *Kielitoimiston sanakirjaa* että *Kielitoimiston oi-*

keinkirjoitusopasta. Koska teosten käyttö-tarkoitus ja siten myös sisältö poikkeavat toisistaan, niitä ei voi suoraan verrata keskenään eivätkä ne voi myöskään olla toistensa kilpailijoita.

Sanakirjaa on tarpeellista käyttää silloin, kun haluaa varmistua esimerkiksi tietyn sanan merkitysvaihtoehdoista, kirjoitusasusta tai suositettavuudesta. Oikeinkirjoitusoppaan käyttö taas on paikallaan vaikkapa silloin, kun täytyy saada selville yhdysmerkin ja ajatusviivan käyttöön liittyvät säännöt ja periaatteet. Sen sijaan tiettyjen sanaparien yhteen ja erilleen kirjoittamisen ohjeet löytyvät nopeasti sanakirjasta sanapari kerrallaan mutta myös oikeinkirjoitusoppaan luettelosta, johon on koottu tavallisimmat säännöt ja kiteytyneet sanaparit.

Kielitoimiston sanakirja ja *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas* ovat välttämättömiä hankintoja ainakin niille, jotka kirjoittavat paljon suomeksi. Koska sanakirja ja oikeinkirjoitusopas ovat toisiaan tukevia ja täydentäviä hakuteoksia, niiden paikka on joko kirjahyllyssä vierekkäin tai tietokoneella samassa paketissa; omasta mielestäni suositeltavin yhdistelmä on oikeinkirjoitusopas hyllyssä ja sanakirja tietokoneella.

TAINA TAMMELIN-LAINE
etunimi.a.sukunimi@jyu.fi

Lähteet

Suomen kielen perussanakirja. Osat 1–3.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. 2. painos. Helsinki: Edita [1990–1994] 2004.

CD-Perussanakirja. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 94. Helsinki: Edita 1997.